

ԺԷ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 12

1859

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՔ

Կոնփուկիտի առածներ : (Տես երես 322)

Կ'ուզե՞ս որ աղէկ մարդը գէշէն որոշես . ասիկայ շատ դժուար բան է : Սա կայն քու քովի մարդդ դիտէ . ինչ որ կ'ընէ , ու ինչ որ կը մտածէ աղէկ կշռէ , վասն զի չարերն ընդհանրապէս անիրաւ ու ամբնալու գործքեր կ'ընեն , ու աղէկները՝ գովելի ու արդար գործքեր :

Իայց այսչափս բաւական չէ : Բէտի խորունկը գնա՛ , ու անոր տեսութեանցը մէջ թափանցէ . նայէ իմացիր թէ ինչ է անոր գրած նպատակը : Թի՛ որ սիրտը ծուռ է ու զիտաւորութիւնները թիւր , թէպէտ բարի գործքեր ընէ՝ ոչ երբէք արդար մարդ է անիկայ :

Թի՛ որ կը վախես որ խաբուիս , ասով ալ քո՛ւ մի ըլլար : Օ՛հնէ թէ ուրո՞նք են իր ախորժած բաները և ինչ հակամիտութիւններ ունի աս մարդս որ արդար կ'երևնայ : Թի՛ որ անկեղծութեամբ գործքերը կ'ընէ , թէ որ

զիտմունքներն ուղիղ են , բայց միանգամայն նաև իբրև բռնադատեալ կը գործէ . թէ որ իր հաճոյքն ու իր հանգրստութիւնը իր գործոց անարատութեանը վրայ միայն չդնէ , չկրնար ըսուիլ որ անոր արդարութիւնը կատարեալ է , և միշտ վախնալու է որ կրնայ կարճատև ըլլալ :

Իայց առանց զօրաւոր պատճառներու պէտք չէ այսպէս պրպրտել մարդկանց սրտին խորը : Դու քու անձդ մանրազնին քննէ՛ , և զուրիշը թէթեքնէ՛ . ասով կրնաս այլոց ատելութենէն խալտիլ :

Բնդադար միտքդ բեր ու մտածէ ժամանակով սորվածներդ , անոնցմէ նոր նոր հետեւանքներ ու սկզբունքներ հանէ . ասանկով մեծ լուսաւորութիւն կը ստանաս , ու արժանի կ'ըլլաս զուրիշները կրթելու :

Իմաստունը անօթ մը չէ որ քանի մը բանի միայն գործածուի . շատ տեսակ յատկութիւններ ունենալով, ամենամեծ բաներու ալ յարմար է :

Երբոր ուզէ ուրիշի սկզբունք տալ՝ զայն իւր վարքովը կը հաստատէ . այսինքն իւր օրինակովը զուրիշը կը կրթէ : Եթա կը գործէ , ետքը կը սորվեցնէ : Իմաստասէրը իրեն լուծեամբը կը յանդիմանէ իր այն աշակերտն՝ որուն որ բնութիւնը սաստիկ յորդախօս ճարտասանութիւն մը չուայլեր է :

Ով որ միշտ կը գործէ ու բնաւ չմտածեր , վերջը վերջը բոլոր իր աշխատանքը կը կորսնցնէ : Ով որ միշտ կը մտածէ և բան մը չընէր , մոլորելու ենթակայ կ'ըլլայ : Երաւի կրթութեան միջոց է ուսանին ու հրահանգիլ . բայց թէ որ սորվածիդ վրայ չես մտածեր , թէ որ ստէպ խելքդ միտքդ անոր վրայ չըլլայ , միայն աղօտ հմուտութիւն մը կը ստանաս , որ տգիտութեան պէս աւուր է :

Ինչիկայ որ անհոգութեամբ և կամ հպարտ յանձնապատանութեամբ մը ոչ գիրք կը կարդայ , ոչ վարպետի բան կը հարցնէ . որ՝ առանց կրթութեան ետեւէ ըլլալու , գոհ կ'ըլլայ իրաց վրայ դատարկ ու անպտուղ տեսութեամբ մը մտածելու , այնպիսին անոնց ստուերները միայն կ'ունենայ մոգին մէջ . միայն ունայն ու խաբէական գաղափարներ կը ստանայ , իւր սուտ գիտութեանը մէջ թաղուած կը մնայ , կամ մանաւանդ թէ մոլորութենէ մոլորութիւն կ'իյնայ :

Բան մը գիտես , բարձրաձայն հռչակէ որ գիտես զայն . կայ բան ալ որ չես գիտեր , անկեղծաբար խոստովանէ տը գիտութիւնդ : Երբ չիրնար ամէն բան գիտնալ , բայց պէտք է որ իր պարտուցը վերաբերած բաները սորվի ու ճաննայ . պէտք չէ որ ենթադրէ թէ գիտէ զայն որուն անգէտ է . ևս առաւել պէտք չէ որ պարծի ուրիշներուն դիմաց իր մոլորութեանցը վրայ , զանոնք սուտ երևոյթներով ընտիր երևցնէ ու ինքզինքը խաբէ : Դամանակ

տուր քեզի , ամէն բանի վրայ խելք յոգնեցուր , և քեզմէ աւելի բանգէտներուն հետ խորհրդակցէ :

Իմէն լսած խօսակցութիւններուդ մէջ խոհեմաբար ընտրութիւն մը ըրէ . լուռ կեցիր ան բանին վրայ որ քեզի տարակուսական կ'երևնայ , և նայէ որ նոյն իսկ ստոյգ կարծած բաներուդ վրայ շրջահայեցութեամբ խօսիս . ասանկով քիչ կը սխալիս խօսակցութեդ մէջ :

Ինչպիսի գործողութիւններու մէջ որ առջևդ կ'ելեն , զգոյշ կեցիր զանոնք ընտրելու՝ որոնք վտանգաւոր են , և կամ կրնան ուրիշի վնասել : Եթա ուղէկ ուշադրութիւն ըրէ այն գործողութեանց մէջ ալ , որոնց ձեռք պիտի զարնես . ամենայն զգուշութեամբ կատարէ զանոնք . ասանկով քիչ անգամ զըջալու առիթ կ'ունենաս կամ յանդգնութեամբ գործողութեան մը ձեռք զարնելուդ , և կամ գէշ կերպով զայն կատարելուդ վրայ :

Ինտանեաց մէջ սէր ու միաբանութիւն պահել տալը , մեր հպատակացը մէջ առաքինութիւնը թագաւորել տալը , ասիկայ է բուն կառավարին , և օգտակար ու փառաւոր վարչութիւն մը բանեցնելը : Ինչ հարկ կայ ուրեմն հասարակաց ատենակալութեան ետեւէ իյնալ : Որպէս զի ատենակալի պատուանոնը սոսկ ունենանք :

Եթա գիտեր ինչ բանի կը ծառայէ խօսքը չպահող մարդը որ խօսակցութեանը մէջ խաբէութիւն կը բանեցնէ և իր դաշանցը վրայ չկենար : Հասարակաց պաշտօն մը չիրնար անոր վրտահայցուիլ , ու առանձնական գործողութեց մէջ պէտք է կասկածիլ անկէ :

